

Univerzita Hradec Králové
Fakulta Informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Darkturismus se zaměřením na holocaust

Autor: Erik Šmol

Studijní obor: Management cestovního ruchu

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Jiří Štýrský, CSc.

Hradec Králové

duben 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 15. 4. 2016

.....

Erik Šmol

Poděkování:

Na tomto místě bych rád velmi poděkoval vedoucímu práce doc. PaedDr. Jiřímu Štýrskému, CSc. za odborné vedení při vypracování této práce a za jeho cenné rady. Také bych rád poděkoval za jeho čas a cenné rady Vladimíru Pršalovi z cestovní kanceláře Bus Tourist, s. r. o.

Anotace

Předmětem této práce je zkoumání informovanosti veřejnosti o darkturismu a konkrétně darkturismu spojenému s holocaustem.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vysvětlena a rozebrána klíčová slova související s tímto tématem, jako jsou: holocaust, nacismus, židé, 30. a 40. léta 20. století, Hitler, darkturismus, nové trendy v cestovním ruchu a další. Praktická část se věnuje výzkumu informovanosti veřejnosti o této oblasti cestovního ruchu, obsahuje řízený rozhovor a případovou studii, která se věnuje typům reakcí na návštěvu koncentračního tábora Osvětim.

Annotation

This work is focused on research of darktourism and holocaust awareness.

Its divided to theoretical and practical part. In theoretical part, key words are explained and described, as well as methods. Literature searches are also part of the theoretical part. Practical part is focused on awareness research about this part of tourism, interview and case study about types of reaction to visit concentration camp Auschwitz.

Obsah

Úvod.....	2
Cíl práce a použité metody	2
Klíčové pojmy	3
Holocaust	3
Nacismus.....	3
Židé	4
Adolf Hitler	5
Darkturismus.....	5
Literární rešerše	6
Nové trendy v nabídce cestovního ruchu.....	6
Vzestup a pád Třetí říše	6
Úvod do tvorby empirických prací pro cestovní ruch.....	7
Osvětim 1940 – 1945 Průvodce po muzeu	7
Teoretická část.....	9
Darkturismus (temný turismus).....	9
Darkturismus.....	9
Motivy účasti na darkturismu	10
Klasifikace darkturismu na straně nabídky.....	11
Holocaust.....	13
Konečné řešení židovské otázky	14
Důsledky holocaustu	18
Vybrané světové a české památky holocaustu	19
Koncentrační tábor Osvětim	19
Yad Vashem.....	20
Koncentrační tábor Terezín.....	21
Koncentrační tábor Lety u Písku.....	22

Praktická část.....	23
Dotazníkové šetření	23
Setkal (a) jste se někdy s pojmem Darkturismus/Temný turismus?	25
Pokud jste v předchozí otázce odpověděli Ano a vím, co to znamená, napište prosím co podle vás Darkturismus/Temný turismus znamená	25
Setkali jste se někdy s pojmem holocaust, nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky?	26
Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.)	26
Pokud jste odpověděli Ano, napište prosím, která místa jste navštívili?	27
Připadají vám místa spojená s holocaustem dostatečně propagována? (tisk, internet, turistické weby,...).....	28
Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?	28
Jak byste propagovali taková místa s "temnou" historií?	29
Řízený rozhovor	30
Řízený rozhovor se spolujednatel cestovní kanceláře Bus Tourist, s. r. o. Vladimírem Pršalou.....	30
Případová studie – Druhy reakcí na návštěvu koncentračního tábora v Osvětimi	33
Úzkost a deprese	34
Pláč.....	35
Bagatelizace, smích, zesměšnění	36
Únik, opuštění místa, odmítnutí vstupu	37
Odmítnutí	38
Závěrečný komentář a doporučení	38
Přílohy	40
Dotazník.....	40
Fotografie.....	42
.....	42

Seznam obrázků	44
Seznam grafů.....	45
Seznam zdrojů a použité literatury	46

Úvod

Důvodem výběru tohoto tématu je autorův zájem o problematiku židovského obyvatelstva během druhé světové války a následné promítnutí těchto skutečností do cestovního ruchu.

Cestování je přirozená lidská potřeba. Každý člověk využívá různé formy seberealizace a někdo touží po neustálém vzdělávání a rozšiřování svých obzorů. Cestování je právě jedna z těchto forem, která umožňuje každému poznávat jiné kultury, lidi, místa a umožňuje jim pochopit odlišnosti.

Cestování za památkami holocaustu nám pomůže odhalit hrůzy nacistického režimu, ale také nás může v mnohém poučit, aby se tyto skutečnosti už nikdy nemohly opakovat. Darkturismus je pro mnohé způsob, jak se vzdělat jinou formou než pomocí literatury a naučných filmů. Pokud totiž někdo navštíví danou destinaci (koncentrační tábor, památník, muzeum,...) nedozví se pouze informace a historická fakta, ale může také pocítit atmosféru daného místa a může si zkusit představit, jaké to bylo žít v tomto temném období. Tento fakt je tím hlavním důvodem, proč lidé navštěvují tato místa a proč je tento zážitek mnohem osobnější než četba nebo jiné formy vzdělávání.

Cíl práce a použité metody

Tato práce je zpracována za účelem výzkumu informovanosti o darkturismu a problematice holocaustu. Autor se domnívá, že informovanost laické veřejnosti o darkturismu není na příliš vysoké úrovni a totéž platí o informovanosti o holocaustu. Závěrem této práce by mělo být buď potvrzení autorovy domněnky, nebo její vyvrácení.

Výzkum je rozdělen do tří částí. V první části se jedná o dotazníkové šetření, kde jsou otázky strukturovány tak, aby zjišťovaly informovanost o darkturismu a holocaustu mezi laickou veřejností. Dotazník se skládá z jedenácti otázek. V úvodu se jedná o otázky demografické, které slouží k rozdělení vybraného vzorku dotazovaných. Další otázky se zaměřují konkrétně na informovanost dotazovaných o dané problematice a na závěr je dotazovaným umožněn prostor pro vlastní poznámky a názory.

Druhou část výzkumu tvoří řízený rozhovor se zástupcem cestovní kanceláře, která má ve svém portfoliu produkty darkturismu. Tímto rozhovorem se autor pokusí zjistit zájem o daný produkt, ale zejména zpětnou vazbu klientů, kteří tento zájezd absolvovali a jejich názor na technické zpracování zájezdu, ale i osobní zkušenosti a prožitky.

Poslední, třetí, částí výzkumu je případová studie zaměřená na návštěvu koncentračního tábora v Osvětimi, pomocí které chce autor zjistit druhy reakcí návštěvníků na návštěvu tábora a způsoby vyrovnávání se s hrůzami, kterým čelí.

Klíčové pojmy

Holocaust

Pod rouškou druhé světové války, v zájmu svého „nového řádu“, se nacisté pokusili zlikvidovat všechny evropské Židy. Poprvé v dějinách byly pro masové vyhlazování celého národa použity průmyslové metody. Bylo zavražděno šest milionů osob, včetně 1 500 000 dětí. Tato událost se nazývá holocaust. (Yad Vashem, 2016).

„Pro označení hromadného vyvražďování Židů během druhé světové války se po válce začaly používat pojmy „holocaust“ a „šoa“. Pojem „holocaust“ se používá nejčastěji. Protože slovo „holocaust“ znamená původně „zápalnou oběť“ Bohu, je jeho užívání zpochybňováno. Zavraždění Židů nebylo žádnou náboženskou obětí. V Izraeli a v židovských kruzích mimo Izrael se proto většinou hovoří o „šoa“. Toto hebrejské slovo má spíše význam „zničení“ nebo „velké neštěstí/zlo“. Již během druhé světové války bylo užíváno jako výraz pro vyhlazování Židů nacisty.“ (Annefrankguide.net, 2016).

„Holocaust byla vražda přibližně šesti milionů Židů nacisty a jejich spolupracovníky. Od německé invaze do Sovětského svazu v létě 1941 do konce války v Evropě v květnu 1945 se nacistické Německo a jeho spolupachatelé snažili zavraždit každého Žida v oblasti své moci. Protože diskriminace Židů nacisty začala již s nástupem Hitlera k moci v lednu 1933, mnozí historikové považují tento okamžik za počátek éry holocaustu. Židé nebyli jedinými oběťmi Hitlerova režimu, ale byli jedinou skupinou, kterou se nacisté snažili zlikvidovat zcela.“ (Yad Vashem, 2016)

Nacismus

„Německý tzv. národní socialismus, jedna z podob fašismu. Po I. světové válce v kapitulaci a reparacemi zdecimovaném Německu zdvihl vypjatým nacionalismem sebevědomí zbídačelého národa a pseudosocialistickými hesly jej obrátil proti skutečně socialistickým a komunistickým hnutím, sílícím pod vlivem bolševické revoluce v Rusku. Měl plnou podporu německé buržoazie, jejíž zájmy hájil proti buržoazii židovské. Podobně získal podporu maloburžoazie a nakonec většiny národa. Rozpoutal 2. světovou válku a po porážce se od

nej buržoasie distancovala. Jeho odnože veřejně i skrytě existují v celém světě dodnes a jsou připraveny splnit stejnou úlohu, tedy potlačit násilím radikální levicová hnutí v případě, že by ovládly tradiční parlamentní demokracii. Přes zdánlivě levicová hesla byl pro své otevřené hlásání nerovnosti krajní pravici.“ (Marxismus.cz, 2016).

„Označení nacismus je zkratkou slovního spojení nacionální socialismus. Hitlerovo nacistické hnutí vzešlo z Německé dělnické strany DAP (Deutsche Arbeiterpartei) založené Antonem Drexlerem, Gottfriedem Federem a Dietrichem Eckhartem v Mnichově 5. ledna 1919. Hitler do strany vstoupil v září 1919 po účasti na veřejné schůzi strany[3]. 24. února 1920 se strana přejmenovala na Národně socialistickou německou dělnickou stranu NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)[4] a od roku 1921 se Hitler stal jejím vůdcem. Nacismus bývá označován za nejextrémnější typ fašismu, jenž v sobě zahrnuje prvky antisemitismu, antislavismu a pangermanismu a mnoho pochybných konstruktů odvozených z eugeniky. Dá se do jisté míry konstatovat, že oproti italskému fašismu je pro německý nacismus národ až na místě druhém a do popředí bývá stavěna rasa. Jedním ze znaků německého nacismu je též expanzionismus. Na rozdíl od Itálie nevyplývá ze zmařených snah o zámořskou kolonizaci či z nostalgie po bývalé slávě koloniální velmoci, nýbrž z nedosažených expanzionistických cílů v Evropě během první světové války.“(Bartáková, 2012).

Nacismus byl režim Adolfa Hitlera během 30. a 40. let 20. století v Německu. Tento režim se zasloužil za rozpoutání druhé světové války, stejně jako pronásledování židů.

Židé

„Jedná se o 3 000 let starou etnickou skupinu mluvící hebrejským jazykem a patřící do semitské jazykové skupiny. Někteří Židé hovoří Jidiš, což je kombinace několika jazyků a to především Hebrejštiny, Němčiny a dalších jazyků od různých národů, s kterými Židé žili.“ (Rasové typy, 2011).

„Za Žida je považován ten, kdo pochází ze židovské matky nebo přestoupil k židovství podle ortodoxní normy. Ve státě Izrael dnes platí toto tradované pravidlo jako právní základna pro definici židovské národnosti. Je ještě doplněno doložkou: „Ten, kdo se nehlásí k žádnému jinému náboženství.“ (Kučera, 2010).

Židé jsou velmi starou etnickou skupinou, která se hlásí k judaismu. Během historie byla tato skupina velmi často stíhána a diskriminována, což vyústilo v systematické likvidování těchto lidí během druhé světové války.

Adolf Hitler

„Po 1. světové válce vedoucí osobnost německé nacistické strany (NSDAP). V roce 1933 se po jejím úspěchu ve volbách v době Velké hospodářské krize stává německým říšským kancléřem. Od roku 1934 užívá titul Vůdce. Spolu s dalšími členy NSDAP proměnil Německo v totalitní stát, který pronásledoval, věznil a vraždil své odpůrce a také dle nacistů rasově méněcenné skupiny obyvatel (Židy, Romy apod.). Nese spoluzodpovědnost za rozpoutání 2. světové války a smrt milionů nevinných lidí. Spáchal sebevraždu v dubnu 1945 ve svém berlínském bunkru těsně předtím, než byl Berlín dobyt sovětskou armádou a Německo kapitulovalo.“ (Školákem v protektorátu, 2011).

„Adolf Hitler byl německý nacistický politik rakouského původu, od roku 1933 do své smrti kancléř a diktátor. Jako takzvaný Vůdce (německy Führer) byl odpovědný za zločiny nacistického režimu, zejména za vyvražďování Židů, Romů a postižených. Agresivní politikou zprvu dosahoval územní zisky a ústupky jiných států, roku 1939 však napadením Polska vyvolal světovou válku, v níž Německo utrpělo drtivou porážku.“ (Svoboda, 2014).

Adolf Hitler byl vůdcem nacistického Německa během druhé světové války. Je zodpovědný za rozpoutání druhé světové války a pronásledování a likvidaci židovského obyvatelstva. Hitler spáchal sebevraždu krátce před koncem války ve svém bunkru v Berlíně.

Darkturismus

„Pod pojmem temný cestovní ruch rozumíme cestovní ruch, který zahrnuje cestování mimo místo trvalého bydliště za účelem návštěv míst, atraktivit a aktivit spojených se smrtí, utrpením, neštěstím, strachem nebo smutkem.“ (Kotíková, 2013).

„Dark Tourism“ neboli v překladu temný turismus přivádí návštěvníky na místa, kde se v minulosti – ať již dávno či poměrně nedávno – udála nějaká tragédie, neštěstí.“ (Šindelářová, 2008).

Temný cestovní ruch (darkturismus) je zjednodušeně řečeno cestování na místa spojená s tragédiemi, smrtí nebo neštěstím.

Literární rešerše

Nové trendy v nabídce cestovního ruchu

Autor: Ing. Halina Kotíková, Ph.D.

Kniha se zabývá novými trendy v nabídce cestovního ruchu, které představuje na konkrétních příkladech z České republiky i celého světa. Je určena všem, kteří se zabývají cestovním ruchem, ať už ve svém zaměstnání nebo studiu. V první části knihy jsou představena teoretická východiska, zatímco druhá část je zaměřena na nové produkty z hlediska motivace účastníků cestovního ruchu. (Kotíková, 2013). V třetí části jsou podrobněji rozebrány nové trendy v nabídce cestovního ruchu z pohledu cílových skupin, jako například cestování osob se zdravotním postižením, cestovní ruch seniorů a jiné. (Kotíková, 2013). Kniha je součástí edice Cestovní ruch nakladatelství Grada a byla prvně vydaná v roce 2013.

„Ing. Halina Kotíková, Ph.D. vystudovala Fakultu ekonomiky služeb a cestovního ruchu v Banské Bystrici (1983). Titul Ph.D. získala v roce 2000. Pracovala v oblasti veřejného stravování a v cestovních kancelářích. Od roku 1995 působí na Univerzitě Palackého v Olomouci. Ve své pedagogické i odborné činnosti se zaměřuje na cestovní ruch a marketing. Několik semestrů přednášela cestovní ruch v Polsku a v Rakousku. Je autorkou učebních textů a odborných publikací s tematikou cestovního ruchu. Působí jako odborná konzultantka a lektorka v oblasti celoživotního vzdělávání, podílí se na řešení projektů Evropské unie zaměřených na vzdělávání v cestovním ruchu. Je členkou Komise cestovního ruchu Rady města Olomouc.“ (Grada.cz, 2016).

Vzestup a pád Třetí říše

Autor: William L. Shirer

Přeložil: Doc. doc. PhDr. et RNDr. Otto Zwettler, CSc.

Kniha Vzestup a pád Třetí říše od Williama L. Shirera je jednou z nejvýznamějších historických publikací o nacistickém Německu. Shrnuje nejtemnější období Německa, a to velmi čtivou a pochopitelnou formou i pro naprosté laiky. Kniha je rozdělena do tří částí. První část popisuje Hitlerův nástup k moci, druhá část rozebírá období největší slávy Třetí říše a poslední třetí část se věnuje posledním dnům a zkáze hitlerovského Německa. O český překlad se postaral Otto Zwettler, kterému se podařilo přeložit dílo plné složitých pasáží velmi obratně a čtivě, a proto se i v Čechách těší velké popularitě.

„William L. Shirer (1904–1994) pracoval v letech před druhou světovou válkou a během ní jako novinový dopisovatel a rozhlasový hlasatel společnosti CBS. Mezi jeho úspěšné a kritikou uznávané knihy patří bestsellery *The Rise and Fall of the Third Reich* (česky *Vzestup a pád Třetí říše*, L. Marek, Brno 2004), *This Is Berlin* a *The Nightmare Years*. Berlínský deník vyšel poprvé v roce 1941 a jeho načasování bylo perfektní. Tryskala z něho energie, vášně a napětí. Kniha se okamžitě setkala s nadšeným přijetím a stala se prvním odkazem své doby, na jehož základě mnoho přemýšlivých Američanů posuzovalo události v Evropě. Jednalo se o ten ideální případ, kdy se správný novinář ocitl ve správnou dobu na správném místě. Kniha - napsána novinářem jako očitým svědkem - představovala a stále představuje jedno z nemnoha děl svého druhu.“ (Baila.cz, 2016).

Úvod do tvorby empirických prací pro cestovní ruch

Autoři: Veronika Jašíková, Michal Trousil

Tato kniha slouží, nejen studentům cestovního ruchu, k pochopení základních pravidel a metod pro zpracovávání seminárních a bakalářských prací. Studenti by po přečtení měli pochopit základní charakteristiku vědeckých textů, jejich strukturu a měli by také odlišit vědecký text od nevědeckého. Měli by si osvojit správné citační styly a pravidla a také je správně používat v textu. Publikace je členěna do několika kapitol. V úvodu je stručně vysvětleno co je to věda, v další části co je to empirický výzkum a na závěr se studenti seznámí s různými formami empirických prací a jejich úpravou. (Jašíková, Trousil, 2009).

Osvětim 1940 - 1945 Průvodce po muzeu

Autor: Kazimierz Smoleń

Průvodce po muzeu v Osvětimi od Kazimierze Smoleně je velmi čtivě zpracovaná publikace, detailně popisující hrůzy, které se odehrávaly za zdmi tábora během hromadného vyhlazování Židů a dalšího evropského obyvatelstva. Kniha při čtení nepůsobí jako typický průvodce, ale spíše jako detailní popis všeho v táborech. Autor zde velmi podrobně popisuje životní podmínky vězňů, transporty, zplynování, kremaci i lékařské experimenty. Vše je psáno velmi věcným a srozumitelným jazykem, kterému rozumí i naprostý laik. Kniha je doplněna o autentické fotografie, které pomáhají nastínit danou situaci, či zobrazit daný problém.

„Autor knihy faktů, zjištěných o koncentračním táboře Osvětim.

Kazimierz Smolen (narozen 19. dubna 1920 v Chorzow Stary, zemřel 27. ledna 2012) - právník , absolvent Katolické univerzity, vězeň koncentračního tábora Osvětim, hlavní zakladatel a ředitel v Osvětimi-Birkenau v letech 1955-1990. Jeden z nejuznávanějších odborníků na historii poválečného tábora.

Kazimierz Smolen byl zatčen v dubnu a deportován do Osvětimi 6. 7. 1940. Jako politický vězeň, od května 1941 pracoval v táboře jako spisovatel v politickém oddělení (oddělení přijímací). Po téměř pěti letech věznění v táboře jako polský politický vězeň byl dne 18. ledna 1945 deportován do koncentračního tábora Mauthausen. Nakonec byl osvobozen 6. května 1945 v Ebensee , pobočný tábor Mauthausen.

V roce 1988-1990 člen Rady o ochraně Vzpomínka na boje a mučednictví.

Kazimierz Smolen zemřel dne 27. ledna 2012 a byl pohřben na hřbitově v Chorzow Stary 4. 2. 2012.“ (Databazeknih.cz, 2016).

Teoretická část

Darkturismus (temný turismus)

Dějiny lidstva jsou protkány smrtí, utrpením a bolestí. Tyto části historie daly vzniknout mnoha komerčním produktům, jako jsou filmy, seriály, počítačové hry, virtuální realita a mnoho dalších. (Kotíková, 2013). Smrt je ve většině kultur spojená se smutkem, truchlením a loučením, a právě tento přístup ke smrti položil základy nové formy cestovního ruchu, tj. „temný cestovní ruch“ (anglicky Dark Tourism). (Kotíková, 2013). Po celém světě můžeme nalézt nespočet míst spojených právě s touto formou cestovního ruchu. Jsou to místa z historie dávné i nedávné, nám vzdálené i blízké, místa tragédií jednotlivců i milionů. Tato práce je však zaměřená na destinace a oblasti temného turismu spojené s holocaustem neboli masovým vyvražďováním židovského obyvatelstva ve 30. a 40. letech 20. století. Holocaust rozhodně není největším vyvražďováním určité skupiny lidí v historii, ale je o to děsivější, že stále můžeme potkávat a vidět osoby, které mají s touto otřesnou genocidou osobní zkušenost, nebo se jim zázrakem podařilo přežít. Proto není divu, že je mezi námi spousta lidí, kteří se o toto téma zajímají, a kteří navštěvují místa spojená s touto částí historie.

Darkturismus

Podle Kotíkové (2013) pod pojmem temný cestovní ruch rozumíme cestovní ruch, který zahrnuje cestování mimo místo trvalého bydliště za účelem návštěv míst, atraktivit a aktivit spojených se smrtí, utrpením, neštěstím, strachem nebo smutkem. Darkturismus je historicky spojen s historií lidstva, i když nebyl striktně oddělen. Už v knize Geoffreyho Chaucera *Canterburské povídky* jde o pouť z Londýna do Canterbury na hrob Thomase Becketa, který byl zavražděn ve 12. století, takže i zde jde o formu darkturismu. (Dark-tourism.com E. U., 2015). Avšak až moderní media způsobila „zpopularizování“ tohoto odvětví cestovního ruchu, a tím zvýšila zájem veřejnosti o toto téma. Jako příklad můžeme uvést film *Most na řece Kwai*, který se filmoval na úplně jiném místě, než skutečný most stál a příběhem tohoto mostu se pouze volně inspiroval, ale přesto toto místo navštěvuje ročně tisíce turistů. (Dark-tourism.com E. U., 2015). Problémem tohoto odvětví je, že některé destinace nejsou považovány za cíle darkturismu, i přes to, že se na těchto místech odehrály tragédie, krvavé bitvy, přírodní katastrofy a další temné skutečnosti, avšak bez podpory medií jsou tato místa navštěvována jen zřídka. (Dark-tourism.com E. U., 2015).

Motivy účasti na darkturismu

Pro účastníky darkturismu existuje mnoho motivů k návštěvě těchto destinací. Zde jsou některé základní z nich (Kotíková, 2013):

Uctění památky zesnulých, pocta mrtvým a utrpení

Jak již název napovídá, v tomto případě lidé cestují do těchto destinací za účelem „*uctění památky konkrétních osob, významných osobností nebo obyčejných lidí, kteří byli vězněni, mučeni, popraveni nebo zahynuli tragickou smrtí během katastrof.*“ (Kotíková, 2013:80). Tento motiv bývá často spojen s emocemi, lítostí a smutkem. Nový rozměr dostane tento motiv, je-li spojen s osobní motivací, jako například návštěva místa skonu blízké osoby nebo někoho z příbuzných (koncentrační tábor, bitevní pole, vězení).

Vzdělávání, poznání

„*Návštěva destinací temného cestovního ruchu může mít cíl edukační, vzdělávací. Prostřednictvím návštěv významných historických míst (např. Osvětim v Polsku) se účastníci nenásilnou formou a názorně seznamují s významnými událostmi soudobé historie.*“ (Kotíková, 2013:81). K tomuto motivu můžeme přiřadit také cíl preventivní. Pokud dochází k dostatečnému vzdělávání a adekvátnímu vysvětlení důvodů vzniku takových míst a důvodů umožnění takových tragédií, slouží tyto aktivity k zabránění opakování takovýchto skutků a událostí.

Osobní zážitek pocitu strachu, ohrožení, smutku

„*Tento motiv má různě silné vyznění. Může se jednat o návštěvu objektivně nebezpečných míst – např. míst válečných konfliktů, kde přetrvávají střety nepřátelských stran. Dalším motivem je účast na pohřbech významných osobností nebo účast na rekonstrukcích historických bitev a další „inscenace“ prožitků spojených se smutkem, strachem, utrpením.*“ (Kotíková, 2013:81). Především s první částí předchozího vysvětlení souvisí, na rozdíl od předchozích motivů, současnost. Návštěvování míst, kde současně probíhají válečné konflikty je již hraniční formou darkturismu, neboť může způsobit vážné ohrožení života, a proto je realizována pouze specifickou skupinou lidí.

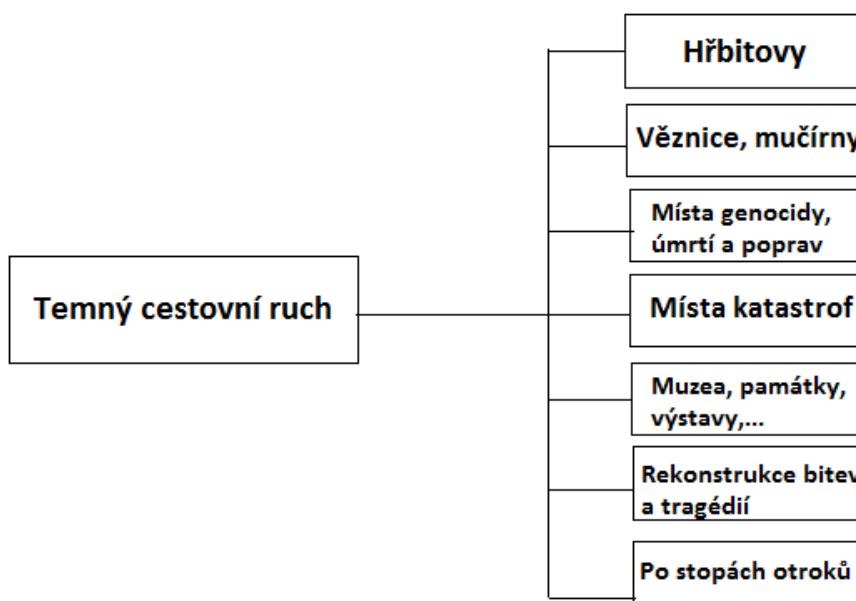
Hra, zábava

„*Temná turistika může být i zdrojem zábavy. Zejména události, které se odehrály v době dávno minulé, ztrácejí etický aspekt piety či pokory ve vztahu ke smrti, utrpení a stávají se zdrojem zábavy. Návštěvy mučireň nebo míst spojených s legendárními a spíše mytologickými postavami (Čachtická paní, hrabě Drákula) mají za cíl především zábavu.*

Do této kategorie patří i uměle vybudované atrakce, vzbuzující pocity strachu – strašidelné hrady a zámky, domy hrůzy apod.“(Kotíková, 2013:81). Tato forma darkturismu je často spojována s relaxací a zábavou pro celou rodinu, a proto se mnohdy stává masovou. (Mail Online, 2011).

Klasifikace darkturismu na straně nabídky

Kotíková (2013) klasifikuje darkturismus na straně nabídky na sedm základních druhů.

Obrázek 1 Klasifikace darkturismu, zdroj: Kotíková (2013)

Hřbitovy

Hřbitovy jsou účastníky cestovního ruchu navštěvovány nejen z důvodu návštěvy hrobů zesnulých nebo uctění památky, ale také z důvodu skvělého uměleckého zpracování náhrobků či celé koncepce hřbitova. (Kotíková, 2013). Nejvýznamnější hřbitovy působí na první pohled spíše jako parky a jsou esteticky velmi příjemné. (Kotíková, 2013). Co se týče hřbitovů slavných osobností, zde jde o typickou atraktivitu cestovního ruchu, kde domácí i zahraniční turisté chtějí navštívit místo odpočinku slavných osobností. (Kotíková, 2013). V současné době se na podobné hřbitovy umisťují informační tabule a jsou k dispozici i informační letáky v různých jazycích, které mají funkci průvodce. (Kotíková, 2013).

Věznice, mučírny

Tato oblast darkturismu je velmi populární pro svou autentičnost zážitku a je většinou propojena se skutečným příběhem vězňů. (Kotíková, 2013). Tyto staré věznice a žaláře bývají často uměle upravované pro potřeby cestovního ruchu, aby turisté nenásilnou a

příjemnou formou poznali atmosféru vězení a žalářů. (Kotíková, 2013). Ze světových památek tohoto druhu lze uvést pevnost Alcatraz, z českých například brněnský hrad Špilberk. (Kotíková, 2013). Na těchto místech se také často pořádají speciální akce, jako tematické prohlídky, svatby nebo rekonstrukce. (Kotíková, 2013).

Místa genocidy, úmrtí a poprav

Místa, na kterých umíralo mnoho lidí, vždy lákala turisty ať už ze soucitných důvodů, či pouze ze zvědavosti. (Kotíková, 2013). Takováto místa můžeme nalézt po celém světě a destinace je také hojně využívají v cestovním ruchu. (Kotíková, 2013). Zvláště u míst, kde k tragédii došlo před dávnou dobou, vyprchal pocit smutku a soucitu a místa se stala velmi komerčními. (Kotíková, 2013). „Mezi nejnavštěvovanější patří Waterloo v Belgii, dějiště poslední Napoleonovy bitvy. V České republice je nejoblíbenější Slavkov, kde došlo v roce 1804 k bitvě tří císařů.“ (Kotíková, 2013:85).

Místa katastrof

Navštěvování míst katastrof je velmi populární po celém světě. Některá vznikla díky působení přírodních vlivů (Tsunami na Srí Lance), některá působením člověka (Ground Zero). (Kotíková, 2013). Některé návštěvy spojené s místem katastrofy obsahují nemalá rizika, jako například návštěva města Pripjat', které muselo být okamžitě evakuováno po výbuchu jaderné elektrárny Černobyl v roce 1986. (Kotíková, 2013).

Muzea, památníky, výstavy

Muzea, památníky a výstavy mají především vzdělávací charakter a hojně je využívají školy a různé zájmové skupiny. (Kotíková, 2013). Tato místa jsou rozšířena po celém světě a mají různou tematiku. (Kotíková, 2013). Můžeme rozlišit muzea, která se nacházejí na místě, kde reálně došlo k neštěstí a muzea, která nejsou na místě úzce svázaném s nešťastnou událostí. (Kotíková, 2013). Památníky zesnulých, či významných osobností bývají zpravidla umístěny při slavnostních událostech a na místech spojených s danými osobnostmi. (Kotíková, 2013).

Rekonstrukce bitev, tragických událostí

Tyto akce bývají především formou zábavného vzdělávání a především názorné ukázky dobových kostýmů, chování a zvyklostí. (Kotíková, 2013). Na tyto akce se schází mnoho účastníků i diváků, což z nich dělá důležitý produkt cestovního ruchu. (Kotíková, 2013). Jedna z nejznámějších rekonstrukcí u nás je rekonstrukce bitvy u Slavkova, které se v roce 2005 zúčastnilo zhruba 3500 účastníků a 30 000 diváků. (Kotíková, 2013).

Po stopách otroků

„Cílem jsou místa spojená se smutnou historií otroctví. Jedná se o takové destinace, jako Cape Coast Castle nebo Elmina Castle v Ghaně nebo Gorée Island v Senegalu, podobně jako další místa v Zanzibaru či Libérii.“ (Kotíková, 2016:86).

Holocaust

Obrázek 3 Portrét Adolfa Hitlera, zdroj:
www.crimemuseum.org

Obrázek 2 Znak nacistického Německa, zdroj:
www.gamepark.cz

Předně je třeba si uvědomit, co vše předcházelo hrůznému vyvražďování židů a jiných menšin v koncentračních táborech. Proto se musíme podívat zpět do doby před druhou světovou válkou, kde tato nenávist k jiné rase a posedlost čistotou rasy vznikla. Nutno také dodat, že možností ukončit tuto genocidu ještě před jejím začátkem bylo několik, ale bohužel si v té době nikdo neuvědomil důsledky svých rozhodnutí. (Shirer, 2006).

Konečné řešení židovské otázky

Antisemitismus je velmi silně provázán s lidskou historií. V průběhu dějin bylo židovské obyvatelstvo pod tlakem mnoha omezujících zákonů. (holocaust.cz, 2015). Během období osvícenství došlo ke zmírnění nenávisti k Židům, ale v mentalitě ostatního obyvatelstva se

Obrázek 4 Vlajka nacistického Německa, zdroj: www.wikipedia.org

postoj k Židům moc nezměnil. (holocaust.cz, 2015). Tato nenávist vygradovala až do událostí během druhé světové války, kdy během hromadného vyhlazování Židů jich zemřelo v koncentračních táborech po celé Evropě přes 6 milionů.

Po převzetí moci nacistickou stranou NSDAP žilo v Německu přibližně 500 tisíc Židů, kteří měli být brzy pronásledováni a systematicky likvidováni. (holocaust.cz, 2015). Jednotky SA systematicky šikanovaly Židy a místní i celostátní úřady vydávaly zákony na omezování práv židovského obyvatelstva. (holocaust.cz, 2015). Na počátku se jednalo o vytlačení Židů z hospodářského života. Byl k tomu použit bojkot židovských obchodníků, živnostníků a továrníků za účelem jejich krachu a ukončení činnosti. (holocaust.cz, 2015).

Spousta umělců, vědců a intelektuálů židovského původu byla odvolána ze svých funkcí a mnoho z nich se uchýlilo k emigraci. (holocaust.cz, 2015). Jedním z nich byl například Albert Einstein.

Hitlerova propagandistická kampaň chrlila všemi prostředky protižidovské nálady mezi

Obrázek 5 Protižidovská propagna, zdroj: www.holocaust.cz

německé obyvatelstvo. Obsahem kampaně bylo vinění Židů z porážky Německa v první světové válce. (holocaust.cz, 2015).

15. září 1935 byly při každoročním sjezdu NSDAP vydány norimberské zákony, které oficiálně vylučovaly židovské obyvatelstvo z veřejného života v Německu. (holocaust.cz, 2015). „Zákonem o říšském občanství bylo ustanoveno, že říšskými občany mohou být pouze árijsší Němci nebo osoby spřízněné krve, zatímco Židé se stali pouze druhořadými státními příslušníky. Zákon na ochranu německé krve a německé cti zakazoval uzavírání sňatků a nemanželský styk mezi Židy a Němci, zaměstnávání německých služebných mladších 45 let v židovských domácnostech. Třetí zákon zapovídal Židům vyvěšování říšských barev (vlajek).“ (holocaust.cz, 2015).

Postupná radikalizace antisemitistických nálad vyústila v „křišťálovou noc“ 9. listopadu 1938. (holocaust.cz, 2015). Během tohoto pogromu na Židy organizovaného nacisty byly vypáleny a zdemolovány téměř všechny synagogy a zbývající židovské obchody. (holocaust.cz, 2015). Stále více omezující zákony proti Židům způsobily to, že se Židé

v Německu ocitli na okraji společnosti s žádnými vyhlídkami na normální život, židovským lékařům byla odňata aprobace a židovským právníkům byl vydán zákaz na vykonávání praxe. (holocaust.cz, 2015).

V září 1939 vypukla druhá světová válka a s ní začalo vytváření nového životního prostoru pro Němce. (Shirer, 2006). Nově obsazená území měla sloužit jako prostor pro vymýcení židovského a později i slovanského obyvatelstva a německé území měla obsadit nová nadřazená árijská rasa. (holocaust.cz, 2015).

Vyřešení židovské otázky přecházela stále více na říšského vůdce SS Heinricha Himmlera. (holocaust.cz, 2015). Z rozhodnutí říšského vůdce SS, byly i na nově dobytém území povinně označovány židovské obchody Davidovou hvězdou a všichni židovští obyvatelé museli nosit na pravé ruce pásku s touto hvězdou. Dále byly do nově obsazených území nasazovány jednotky Einsatzgruppen, které měly na starost pronásledování a šikanování židovského obyvatelstva na nových územích. (holocaust.cz, 2015).

Jelikož Německo ještě nebylo připraveno ke „konečnému řešení“ tj. fyzickému vyhlazení Židů, uchýlilo se ke shromažďování Židů do ghatt a koncentračních táborů. (holocaust.cz,

Obrázek 6 Životní podmínky Židů, zdroj: www.holocaust.cz

2015). Nejčastěji byla tato ghetta soustředována do měst a míst s dobrým železničním spojením, kvůli snadnějšímu pozdějšímu transportování do vyhlazovacích táborů. (holocaust.cz, 2015). Organizace ghetta byla řízena místní židovskou samosprávou, ale ta byla pod vlivem nacistů, takže šlo jen o zdánlivé vnitřní řízení. (holocaust.cz, 2015). Životní podmínky v ghettech byly otřesné, hygienické podmínky nevyhovovaly životu takového množství lidí na tak malém prostoru, a proto mnoho Židů onemocnělo nemocemi, na které díky nedostatku léků také umíralo. (holocaust.cz, 2015). *„Židé měli zakázán vstup do stále více veřejných míst - např. parků a veřejných lázní. Bylo jim - s některými výjimkami - zakázáno užívat veřejnou dopravu. Židé nesměli bez povolení opouštět místo bydliště. Zároveň nesměli odebírat a kupovat nežidovské noviny a museli odevzdat rozhlasové přijímače - tak měli být zbaveni možnosti získat aktuální informace a reagovat na ně. Mnoho dalších omezení postihovalo židovské obyvatelstvo, které se ocitalo ve stále bezvýchodnější situaci a bylo ještě před zahájením hromadných deportací de facto izolováno od zbytku společnosti.“* (holocaust.cz, 2015).

Po obsazení zemí západní Evropy (Belgie, Nizozemsko, Francie) bylo potřeba vyřešit vzrůstající počet Židů na území ovládaném Třetí říší. (holocaust.cz, 2015). Jedním z plánů bylo přesídlení všech Židů do Afriky, konkrétně pak na ostrov Madagaskar. (holocaust.cz, 2015). Tento plán byl však podmíněn porážkou Velké Británie, protože ta ovládala námořní cesty do Afriky a mohla tak transportům zabránit. (holocaust.cz, 2015). Po neúspěšné bitvě o Británii tak Němci zvolili za místo shromáždění a likvidaci Židů východní tábory. (holocaust.cz, 2015).

Po červnové invazi do Sovětského svazu roku 1941, byly opět posíleny jednotky Einsatzgruppen, které měly za cíl vyvražďování židovské komunity na nově dobytém území. (holocaust.cz, 2015). Kvůli přílišné psychické náročnosti vražd byli Nacisté nuceni přistoupit k jiné metodě vraždění, než bylo střelení, a tak přišli s mobilními plynovými komorami, které byly poprvé použity v Chelmnu v roce 1941. (holocaust.cz, 2015). Nejdříve byli vězni vražděni v těchto komorách pomocí výfukových plynů, které se ale ukázaly málo účinné a smrt trvala příliš dlouho. (holocaust.cz, 2015). Proto Nacisté změnili metodu použití plynu z výfukových na Cyklon B. (holocaust.cz, 2015). Po celé Evropě začaly vznikat koncentrační, pracovní a nově tedy i vyhlazovací tábory smrti, z těch nejznámějších například Osvětim, Treblinka, Madhausen nebo Belzec. (holocaust.cz, 2015).

Toto vyvražďování probíhalo až do samotného konce války, a to i přes to, že se síť koncentračních táborů během postupného osvobození Evropy spojeneckými vojsky hroutila. (holocaust.cz, 2015). Nacisté se pokoušeli zamést stopy a zničit veškeré důkazy o těchto hrůzných činech a tak nutili zbylé vězně k nesnesitelným pochodům smrti směrem od linie osvobození. (holocaust.cz, 2015). Během těchto pochodů umíraly tisíce Židů nejen vyčerpáním, ale také z důvodu podchlazení, vyhladovění, nebo byli zastřeleni důstojníky SS. (holocaust.cz, 2015).

Obrázek 7 Pochod smrti, zdroj: www.holocaust.cz

Důsledky holocaustu

Pro většinu evropského obyvatelstva skončila válka již v květnu 1945, ale to se bohužel netýkalo vězňů v koncentračních táborech. „S prvním mírovým dnem však zdaleka utrpení bývalých vězňů koncentračních táborů nekončilo. Mnoho z nich umíralo na následky mučení a vysílení ještě po osvobození. Stávalo se například, že vězňové nesnesli normální stravu, kterou jim osvoboditelé rozdali. Množství obětí si vyžádaly epidemie - především tyfus, které řádily ve většině osvobozených táborů.“ (holocaust.cz, 2015). Na konci roku 1945 bylo stále okolo 2 milionů vězňů bez domova, nebo se nechtěli vrátit do svých původních zemí. (holocaust.cz, 2015). Mnoho z přeživších trpělo vážnými psychickými problémy po zbytek života, cítili pocit viny, že právě oni přežili nebo nemohli přijmout smrt svých nejbližších. (holocaust.cz, 2015).

„Počet obětí holocaustu je obrovský - hovoříme-li však o 6 miliónech zavražděných, neměli bychom nikdy zapomínat, že se jednalo o 6 miliónu jednotlivých mužů, žen a dětí, z nichž každý měl vlastní tvář, zvyky, názory a samozřejmě právo na život.“ (holocaust.cz, 2015).

Vybrané světové a české památky holocaustu

Koncentrační tábor Osvětim

Osvětim (německy Auschwitz), byl největším nacistickým koncentračním a vyhlazovacím táborem. (Smoleň, 1974). Tábor byl založen v roce 1940 v blízkosti polského města Oswiecim. (Smoleň, 1974). Tento tábor byl známý jako největší „továrna na smrt“ v Evropě. (Smoleň, 1974). Osvětimský tábor sloužil k masovému vraždění nejen židovského obyvatelstva během druhé světové války. Také tu byly prováděny lékařské experimenty na lidech všech ras a vyznání. (Smoleň, 2005). Tábor se skládal ze tří částí, Osvětim I, Osvětim II Birkenau (Březinka) a Osvětim III Monowitz (Monovice). (Smoleň, 1974). V Osvětimi byl poprvé použit k vraždění plyn Cyklon B ve vybudovaných plynových komorách, maskovaných jako sprchy. (Smoleň, 1974). Od března 1942 začaly do Osvětimi proudit transporty židovských obyvatel z celé Evropy. (Smoleň, 2005). Vedením tábora byl pověřen Rudolf Höss. (Smoleň, 1974). Po příjezdu transportu na rampu v Birkenau byla prováděna tzv. selekce, kde důstojníci SS rozdělovali nově příchozí na ty, kteří půjdou hned do plynu a na ty, kteří budou nejdříve využiti k otrocké práci. (Smoleň, 1974). O vyhlazovací proces se staralo takzvané Sonderkomando, které bylo tvořeno z vězňů. (Smoleň, 1974). Tento speciální oddíl měl na starosti nahnání vězňů do plynových komor a pozdější odklizení mrtvých a kremaci. (Smoleň, 1974).

Obrázek 8 Příjezdová brána Auschwitz II – Birkenau, zdroj: www.generace21.cz

Dalším důležitým místem v táboře byly objekty zvané Kanada, kde docházelo k třídění zabaveného majetku a příručních zavazadel Židů. (Smoleň, 1974). Tento majetek byl tříděn a odvážen zpět do Říše. Těsně před koncem války byla značná část tábora vypálena a plynové komory na rozkaz Heinricha Himmlera vyhozeny do povětří. (Smoleň, 1974). Podle různých odhadů bylo v Osvětimi zavražděno od 1,2 do 1,6 milionů vězňů. (Smoleň, 2005). Velitel tábora Rudolf Höss byl po válce v Polsku odsouzen k smrti oběšením. (Smoleň, 1974).

Obrázek 9 Příjezdová brána Auschwitz I, zdroj. www.svobodnenoviny.cz

Yad Vashem

Yad Vashem je muzeum holocaustu v Jeruzalémě založené v roce 1953. (Yad Vashem, 2016). Jeho účelem je mapování osudu židovského obyvatelstva během holocaustu, sbírání hmotných i nehmotných památek židovského obyvatelstva a snaha o mapování osudu každého z nejméně šesti milionů zavražděných Židů. (Yad Vashem, 2016). Součástí muzea je archív, knihovna, muzea a památník Spravedlivých mezi národy. (Yad Vashem, 2016). Název Jad v(a) Shem vychází z hebrejštiny a překládá se jako „ukaz na jméno“. (Yad Vashem, 2016).

Obrázek 10 Yad Vashem, zdroj: www.s-aronson.co.il

Obrázek 11 Hala se jmény obětí holocaustu, zdroj: www.yadvashem.org

Koncentrační tábor Terezín

„Památník Terezín vznikl v místech utrpení desetitisíců lidí původně jako Památník národního utrpení roku 1947 z iniciativy vlády znovu obnoveného Československa. V České republice je jedinou institucí svého druhu. Jeho posláním je uchovávat památku obětí rasové a politické perzekuce v letech nacistické okupace, rozvíjet muzejní, výzkumnou a vzdělávací činnost, jakož i pečovat o místa spojená s utrpením a smrtí desetitisíců obětí vlády násilí.“ (Památník Terezín, 2015).

Do tohoto tábora byly soustředěny transporty nejen z Československa, ale i okolních zemí. Odtud pak byli dalšími vlaky odvázeni vězni do Osvětimi a dalších táborů. (holocaust.cz, 2016).

Koncentrační tábor Lety u Písku

Koncentrační tábor v Letech u Písku sloužil především ke koncentraci a věznění romského obyvatelstva během druhé světové války. (Pape, 1997).

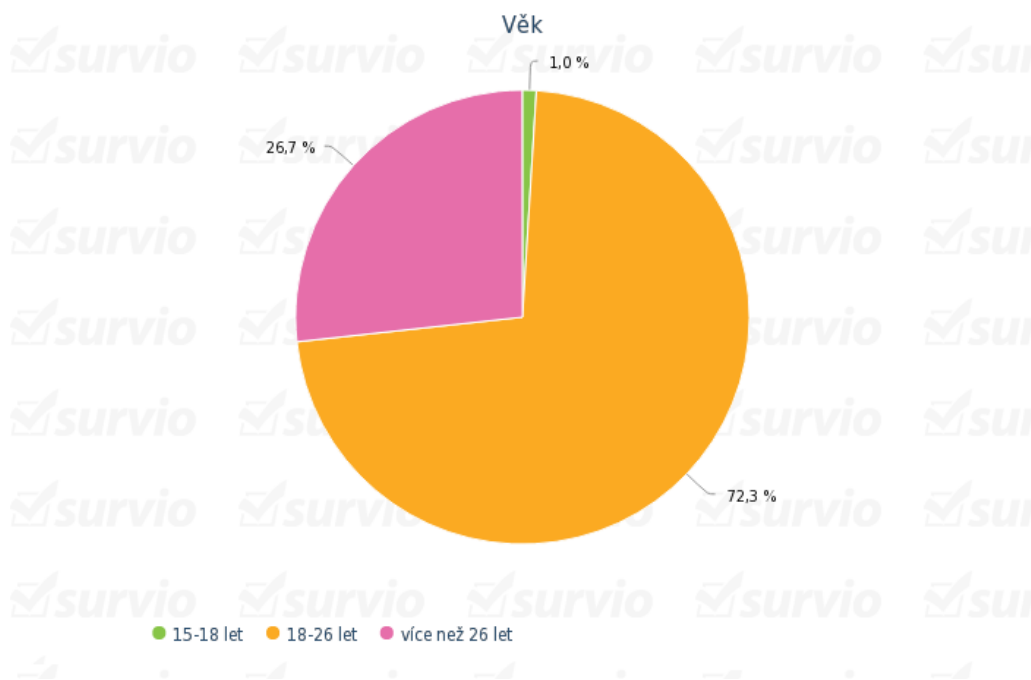
Obrázek 12 Muzeum koncentračního
tábora Lety u Písku, zdroj:
www.wikimedia.org

Spolu s ním byl vytvořen obdobný tábor v Hodoníně. (Pape, 1997). Během druhé světové války prošlo táborem přibližně 1300 vězňů, asi 326 jich zde zemřelo a ostatní byli buď převezeni do Osvětimi, nebo se dožili konce války. (Pape, 1997). Po válce se na místě tábora postavil vepřín, který byl však po revoluci uzavřen a na jeho místě stojí památník obětem tábora. (Pape, 1997).

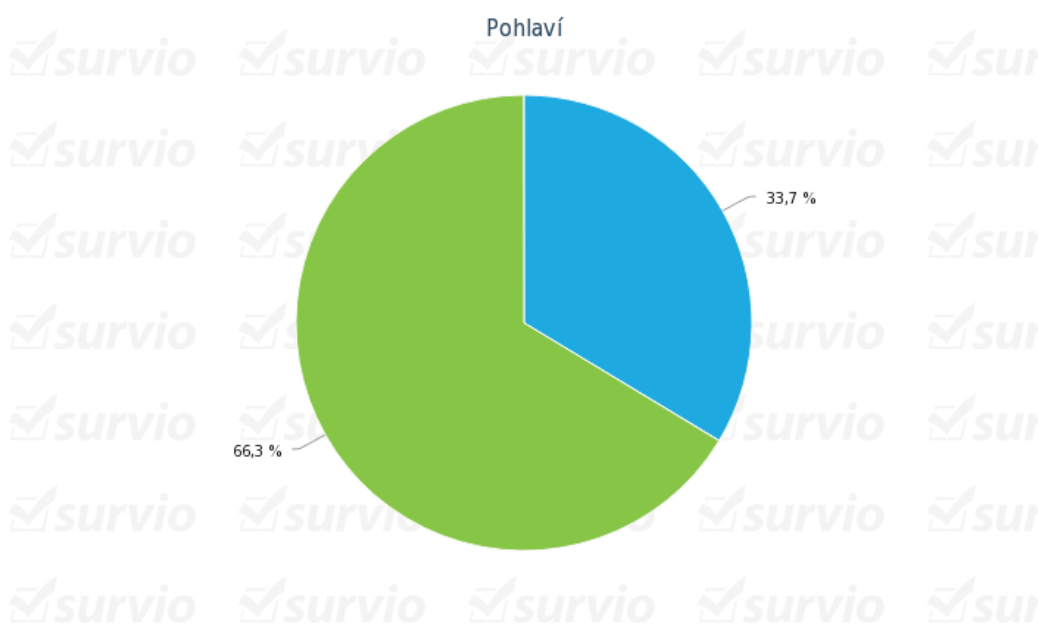
Praktická část

Dotazníkové šetření

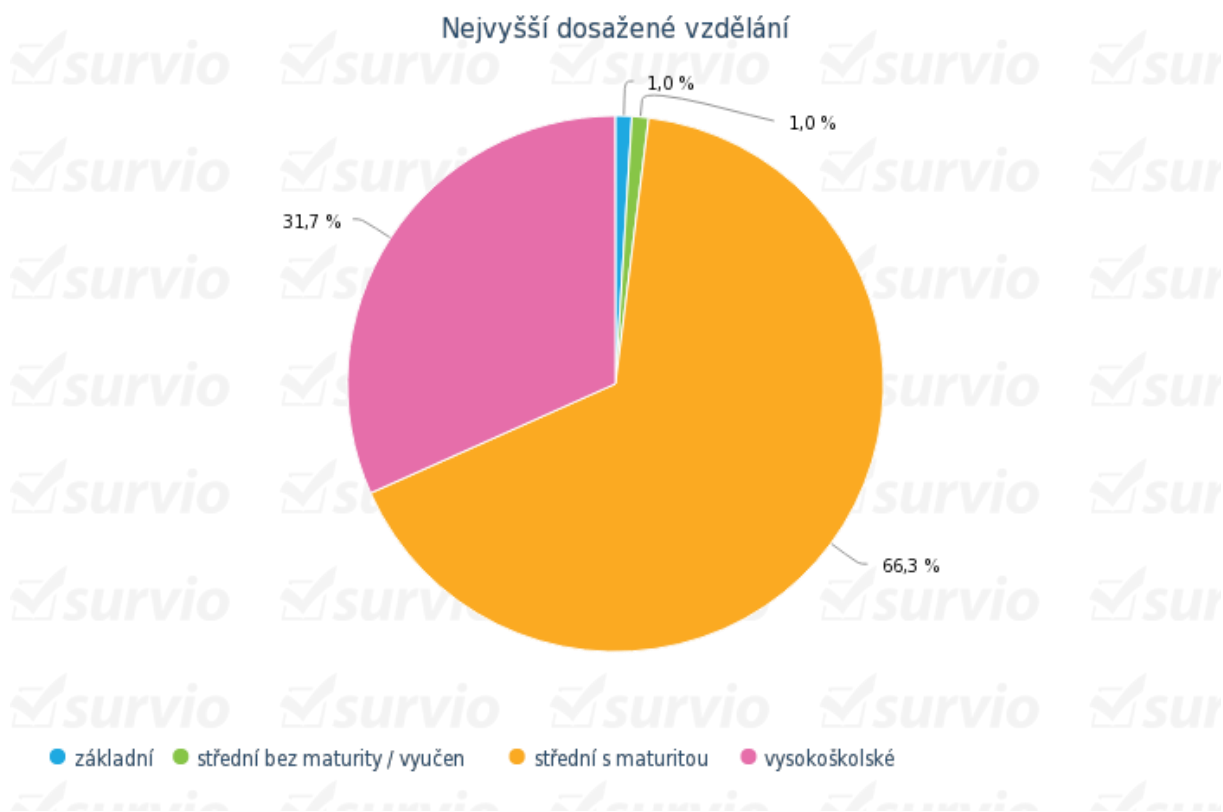
Dotazníkového šetření se zúčastnilo 102 osob, z čehož 66,3% žen a 33,7% mužů. Šetření probíhalo prostřednictvím webové stránky www.surveio.com a odkazy na vyplnění dotazníku byly umístěny na různé weby a sdíleny skrz sociální síť Facebook, proto je výběr respondentů čistě náhodný.

Graf 1 Věk, zdroj: vlastní zpracování

Graf 2 Pohlaví, zdroj: vlastní zpracování

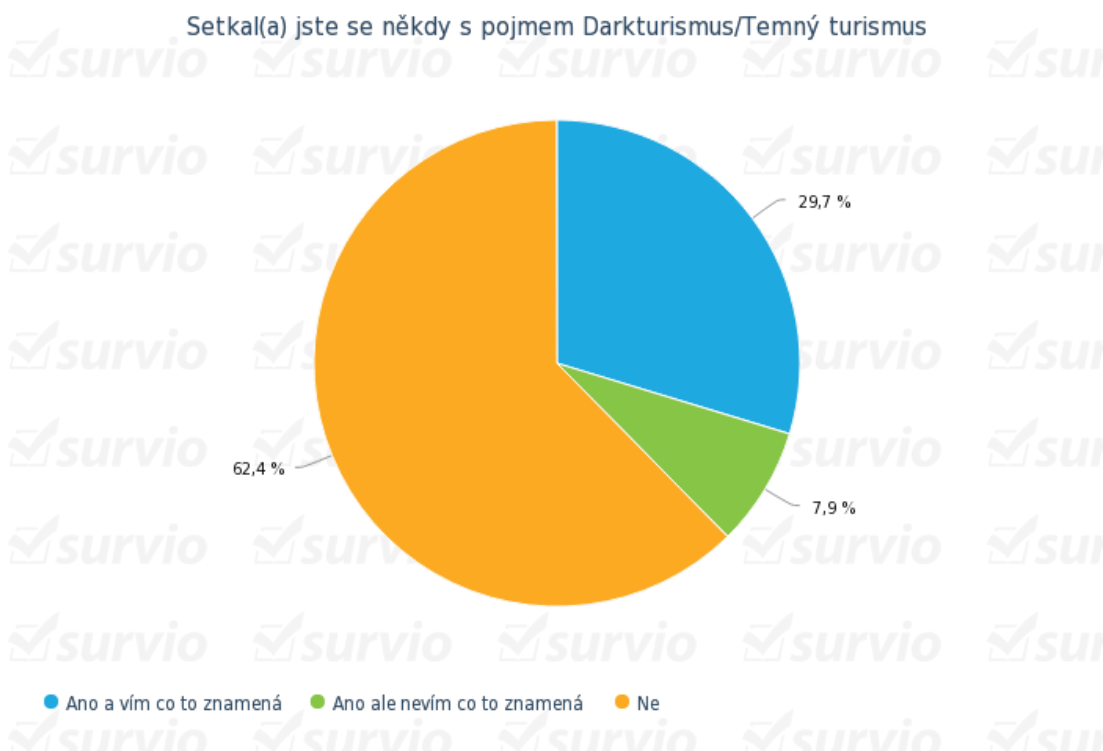

Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání, zdroj: vlastní zpracování

Věkové rozložení respondentů můžeme vidět na Grafu 2 a je z něj patrné, že největší zastoupení v průzkumu měly osoby mezi 18 a 26 lety (72,3%), dále osoby nad 26 let (26,7%) a minimální zastoupení měly osoby od 15 do 18 let (1%). Z tohoto grafu je tedy patrné, že nejvíce směřodatný průzkum informovanosti bude právě ve skupině od 18 do 26 let.

Na Grafu 3 lze vidět rozdělení respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Největší zastoupení mají osoby se středoškolským vzděláním zakončeným maturitou (66,3%), dále pak osoby s vysokoškolským vzděláním (31,7%) a 2% zaujímají osoby se základním vzděláním, nebo středoškolským bez maturity nebo výučním listem. Z tohoto lze odhadovat, že 98% respondentů prošlo na střední škole výukou dějepisu a historie, a proto by mělo mít alespoň základní znalosti o problematice holocaustu.

Setkal (a) jste se někdy s pojmem Darkturismus/Temný turismus?

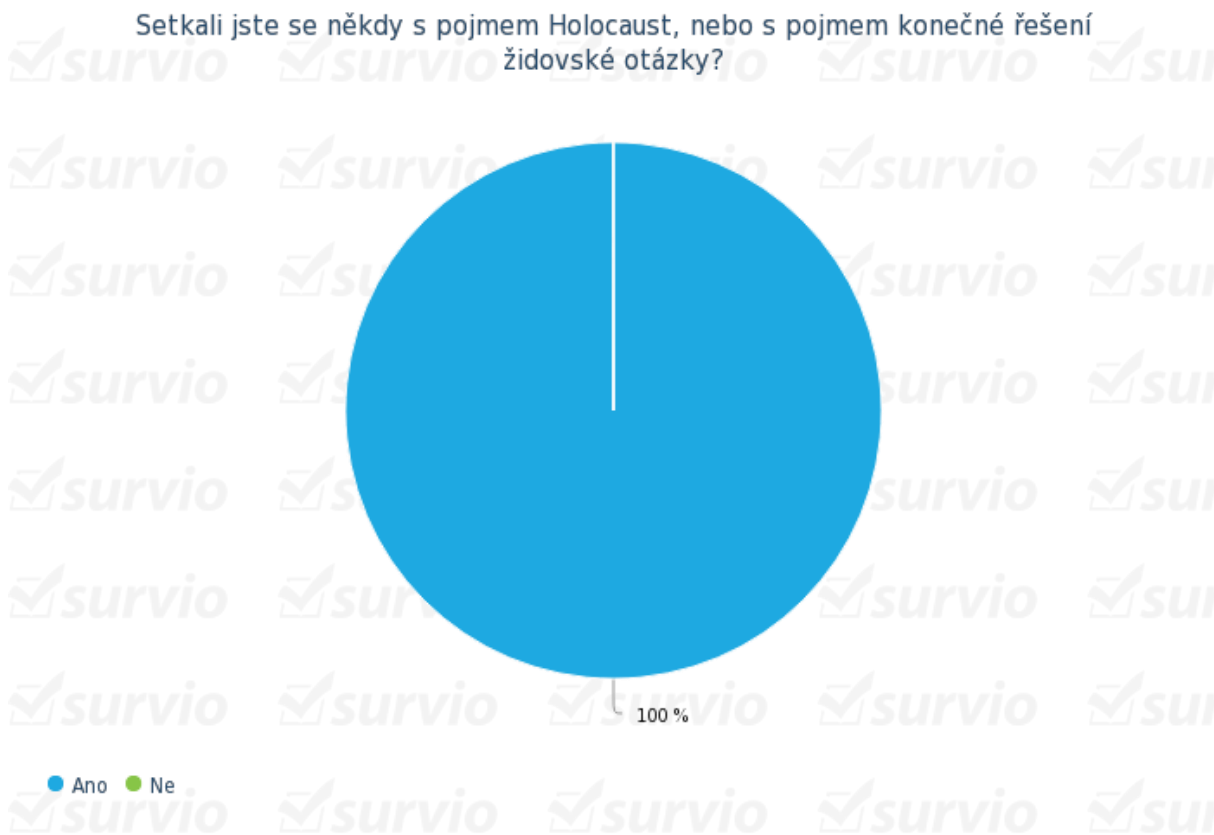
Graf 4 Setkal(a) jste se někdy s pojmem Darkturismus/Temný turismus?, zdroj: vlastní zpracování

Na tuto otázku odpovědělo 62,4% respondentů ne, 29,7% Ano a vím, co to znamená, a 7,9% Ano, ale nevím, co to znamená. Z odpovědí je patrné, že většina respondentů se s tímto pojmem nesetkala, a proto ani neznají jeho význam. Dále lze vidět, že když už se respondenti s pojmem setkali, tak jsou ve větší míře také seznámeni s jeho významem.

Pokud jste v předchozí otázce odpověděli Ano a vím, co to znamená, napište prosím co podle vás Darkturismus/Temný turismus znamená

Na tuto otevřenou otázku většina respondentů odpověděla tak, že se jedná o navštěvování míst s temnou historií. Jako příklady nejčastěji používali návštěvu bývalých koncentračních táborů, míst smrti známých osobností nebo slavná bojiště. Objevila se také odpověď, že se dotazovaný s pojmem nesetkal, ale z názvu odvodil správný význam tohoto pojmu. Objevily se i přesné definice podle slovníku cestovního ruchu, což ukazuje na fakt, že se průzkumu zúčastnili i někteří studenti, či odborníci cestovního ruchu.

Setkali jste se někdy s pojmem holocaust, nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky?

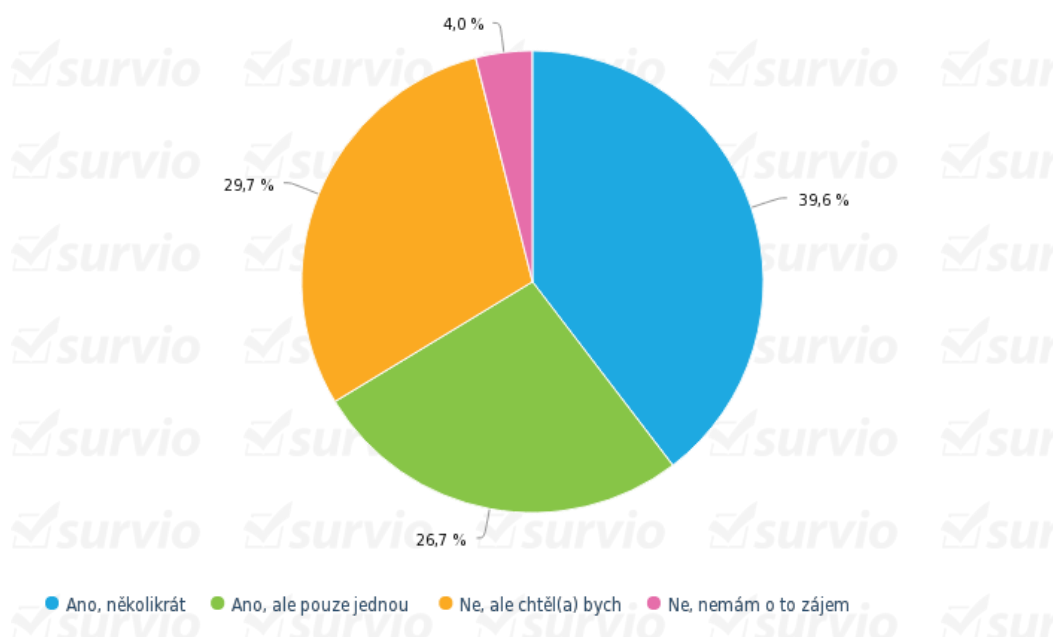
Graf 5 Setkali jste se někdy s pojmem Holocaust, nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky?, zdroj: vlastní zpracování

Z Grafu 5 je patrné, že všichni respondenti se již setkali s pojmem Holocaust nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky a to bez ohledu na věk, pohlaví, či vzdělání. Toto může být způsobeno významným zastoupením tohoto pojmu v literatuře a veškerých médiích.

Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.)

Z Grafu 6 lze vyčíst, že o návštěvy míst darkturismu je mezi respondenty zájem. Pouze 4% dotazovaných odpovědělo, že místo spojené s darkturismem a holocaustem nenavštívili a ani o to zájem nemají. Zbylí dotazovaní, buď tato místa již navštívili opakovaně, pouze jednou, nebo nenavštívili, ale mají zájem je navštívit. Největší zastoupení (39,6%) mají osoby, které tato místa navštívily opakovaně, což svědčí o zájmu o danou formu cestovního ruchu.

Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.)

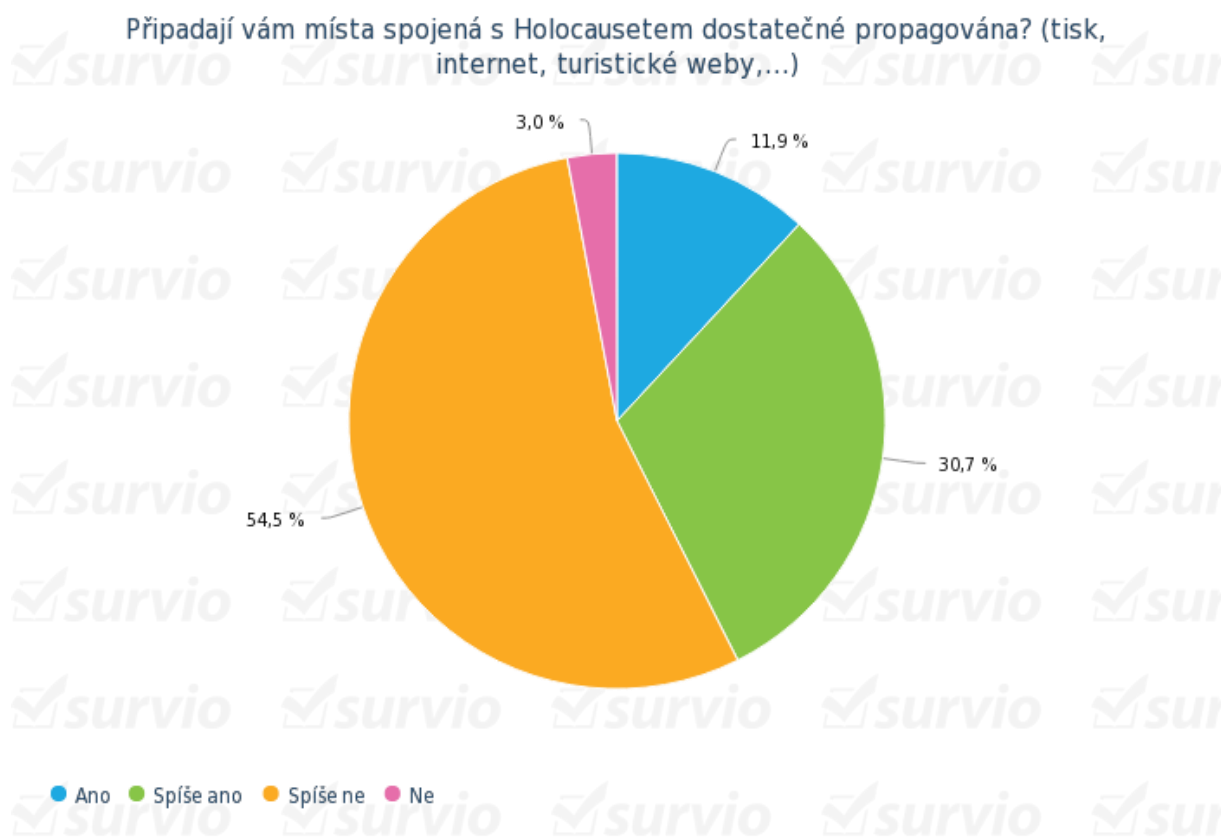

Graf 6 Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.), zdroj: vlastní zpracování

Pokud jste odpověděli Ano, napište prosím, která místa jste navštívili?

Z Grafu 7 lze vyčíst, že nejvíce navštěvovanou destinací mezi respondenty je koncentrační tábor v Terezíně, dále pak koncentrační a vyhlazovací tábor v Osvětimi a méně zastoupené je muzeum holocaustu v Jeruzalémě a koncentrační tábor Madhausen. Osoby, které označily možnost jiné, nejčastěji uvedly tábor Sachsenhausen, Lidice a Ležáky. Jednou se také objevilo Schindlerovo muzeum v Krakově.

Připadají vám místa spojená s holocaustem dostatečně propagována? (tisk, internet, turistické weby,...)

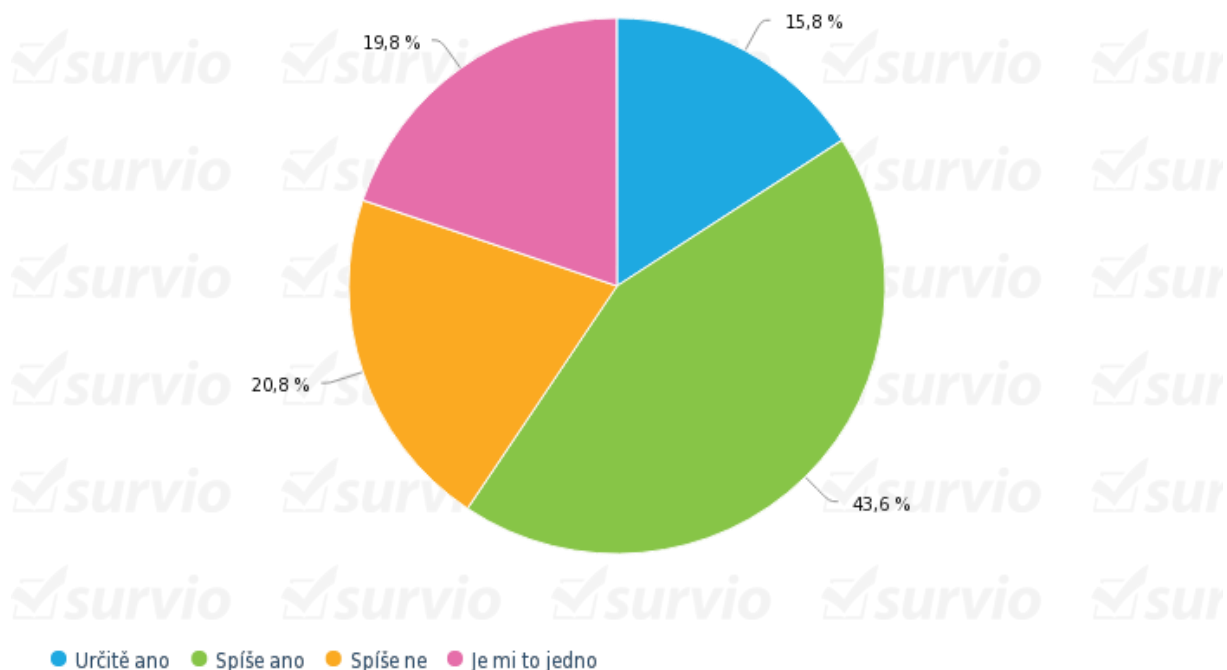
Graf 7 Připadají vám místa spojená s holocaustem dostatečně propagována? (tisk, internet, turistické weby,...), zdroj: vlastní zpracování

Z Grafu 8 lze vyčíst, že více jak polovina respondentů (54,5%) odpověděla Spíše ne, což se shoduje s názorem autora. Dalších 30,7% dotazovaných se přiklání k odpovědi Spíše ano, a proto lze vidět různorodost názoru na tuto problematiku. Zbytek dotazovaných vyjádřil svůj názor bez pochybností a více z nich (11,9%) odpovědělo, že jsou místa propagována dostatečně. Pouhá 3% dotazovaných se domnívá, že jsou místa propagována nedostatečně.

Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?

Na otázku, jestli by dotazovaní ocenili zvýšenou propagaci podobných míst, se odpovědi jednotlivců velmi lišily. 59,4% respondentů odpovědělo kladně, což ukazuje na zájem lidí o

Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?

Graf 8 Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?, zdroj: vlastní zpracování

tuto formu turismu. 20,8% respondentů odpovědělo Spíše ne. 19,8% dotazovaných uvedlo, že se o propagaci daných míst nezajímají.

Jak byste propagovali taková místa s "temnou" historií?

Na tuto otevřenou otázku respondenti odpovídali velmi rozmanitě a často i kreativně. Z nejzajímavějších můžeme uvést tvorbu virálního videa, které by popisovalo příběh daného místa s otevřeným koncem, který by se návštěvníci dozvěděli při návštěvě. Dotazovaní se shodovali na poučných videích, informativních letácích a přednáškách na školách. Někteří vyjádřili svůj názor, který propagaci nepodporoval a považoval ji za neetickou. Velmi dobré rady pro propagaci byly ty, které se týkaly citlivého přístupu. Mnozí zavrhovali a odmítali komercializaci daných míst. Dalším zajímavým názorem bylo zavedení povinných školních exkurzí na daná místa, které by sloužily jako prevence opakování takovéhoto odsouzeníhodných skutků.

Řízený rozhovor

Řízený rozhovor se spolujednatel cestovní kanceláře Bus Tourist, s. r. o. Vladimírem Pršalou

V čem spočíval produkt darkturismu, který jste organizoval?

„Ve vztahu k holocaustu jsme organizovali dva zájezdy. Jeden pro zahraniční účastníky, konkrétně pro skupinu občanů z USA, kteří jezdí po stopách svých rodáků v České republice, a při té příležitosti jsme je vzali do Terezína. A druhá skupina jsou z 90% školní zájezdy, ale organizovali jsme i zájezdy pro skupinu dospělých, a to je Osvětím. „

Jednalo se o jednorázové akce nebo akce opakované?

„Ze zahraničí to byly dvě zcela odlišné skupiny, které absolvovaly jednorázový zájezd. Co se týče škol, šlo o akce opakované.“

Jaké formy propagace jste využili?

„Neděláme zájezdy pro jednotlivce, abychom vypsalí zájezd tohoto typu, ale ve formě propagace, máme na internetu typy zájezdu pro skupiny a jedním z typů je zájezd do Osvětí.“

Jak dlouhé tyto zájezdy byly?

„Co se týká Osvětí, tam to je v rámci limitu dvou až čtyř hodin, což znamená, že to byly jednodenní, tak dvoudenní zájezdy. Co se týká Terezína, tak to bylo v rámci okruhu a v tomto kontextu, například pětidenního okruhu, měla zahraniční skupina kromě České republiky také Německo, Polsko, Slovensko a jednou ze zastávek na tomto okruhu byl právě Terezín.“

Jaká byla zpětná vazba klientů?

„Reakce je vždy relativně stejná, autentická. Že je to místo, které nebudou navštěvovat kvůli kráse, ale je to místo, které ty děti i dospělí zarazilo, osvětlilo jim tu historii lépe, než například přes film nebo knihu. Velmi dobrá odezva, mimo jiné, z těch organizovaných zájezdů do Osvětí, bylo to, že tam máme jednoho velmi dobrého, česky mluvícího průvodce.“

Využívali jste interního průvodce nebo místního?

„Místního. Je to dáno záležitostí, že interní návštěva může být pouze s místním proškoleným průvodcem a mají to dobře zorganizované. Takže nejen že musíme, ale pro tu autentičnost té návštěvy je dobré mít někoho místního.“

S jakými typy reakcí jste se setkal?

„V posledním půlroce už je to hodnocení věcí tak, že terorismus je najednou tak blízko, že je to daleko nebezpečnější, než to bývalo a ti studenti středních škol, na to koukali tak, že to banalizovali, nadlehčovali a měli z toho srandu. Dokonce se tomu i vysmívali, což ta starší generace, nebo dokonce generace, která to zažila, těžko chápe. Ale ty děti, když to autenticky viděly, tak to zesměšňování rázem vyprchávalo a dostávaly se do velmi kruté reality a byly rády, že můžou sedět v autobuse a že mají postaráno o stravu a bezpečí. Takže ten pohled při návštěvě těchto míst je třeba zachovávat, aby si to pamatovaly, a přeji jim, aby to nikdy nezažily, jen o tom věděly.“

(Po krátké diskuzi dodal) *„To, že to ty děti zesměšňují, není nic nezdravého, prostě mají takový životní postoj a berou to jako formu odlehčení a úniku. Každý jsme psychicky jinde a každý se s tím vyrovnává podle sebe. Mláď je tímto charakteristické, optimismus atd. ...“*

Plánujete do svého portfolia zařadit produkty darkturismu?

„Děláme pouze pro skupiny. Z našeho portfolia jsme dělali zastávky u Verdunu, v Normandi, oblast Omaha beach, což směřuje k těm drsnějším věcem. Dříve jsem na zájezdech promítal film, Zachraňte vojína Ryana, ale po návštěvě tohoto místa to již nedělám. Desetkrát jsem to místo viděl, přibývající muzea a místa, s přibývajícím věkem už vyhledávám raději veselejší místa.“

Považoval jste tyto zájezdy za úspěšné/prospěšné?

„Každopádně. Podnikatelské úspěchy mají dvě strany. Jedna strana, červená, modrá čísla a druhá strana, což by mělo být v našem oboru důležitější, jestli to obohatilo ty lidi nějakým zážitkem, což si myslím, že pro skupinu středoškolských studentů na jednodenním zájezdu do Osvětimi to rozhodně stopu zanechalo. Na školních zájezdech studentů nemůže cestovní kancelář stavět svoji ekonomiku a tam je spíše ta druhá záležitost, že to má ten nadstandard - Genius loci, což jím dá více. Na tyto zážitky si myslím tak 70 – 80% studentů bude vzpomínat i za pět, deset let, možná dokonce života.“

Komentář

Z rozhovoru je zřejmé, že tento typ zájezdu cestovní kancelář Bus Tourist, s. r. o. nepořádala z ekonomických důvodů, ale spíše jako podporu vzdělávání v České republice a pak na prosbu zahraniční skupiny z USA. Tato cestovní kancelář nemá ve svém portfoliu stálých zájezdů přímo produkt darkturismu, ale součástí některých zájezdů jsou atraktivita darkturismu. Jak již bylo výše uvedeno, jedná se o návštěvu významného bojiště první

světové války u Verdunu a dále oblast Omaha beach v Normandii. Konkrétní zájezd do Osvětimi, či Terezína organizuje tato cestovní kancelář pouze pro skupiny, které si zájezd objednají. Tímto odpadá propagace tohoto produktu. Co se týče zpětné vazby klientů, tak ta byla většinou pozitivní a považovali návštěvu daných míst za velmi zajímavou a prospěšnou. Autentické reakce klientů na návštěvu těchto drsných míst jsou různorodé a podrobněji budou osvětleny v případové studii na toto téma. Cestovní kancelář na těchto místech využívá proškolené místní průvodce, kteří se specializují na danou problematiku, a proto také můžou zodpovědět všechny dotazy klientů. Jednalo se o zájezdy jednodenní, dvoudenní, nebo návštěvy těchto míst byly součástí většího okruhu. Z rozhovoru bylo patrné, že pan Pršala je skutečným odborníkem v oboru a že je velmi ochotný se o své bohaté zkušenosti podělit.

Obrázek 13 Logo cestovní kanceláře Bus Tourist, s. r. o.
www.bustourist.cz

Případová studie – Druhy reakcí na návštěvu koncentračního tábora v Osvětimi

Tato případová studie je zaměřena na druhy reakcí návštěvníků muzea bývalého koncentračního tábora v Osvětimi. Studie vychází z autorovy osobní zkušenosti s návštěvou tohoto místa, dále rozhovorů s lidmi, kteří tuto návštěvu také absolvovali a rozhovoru s organizátory zájezdů do Osvětimi. Člověk při konfrontaci s něčím, co mu je nepříjemné může reagovat různými způsoby. Každý se s takovou situací vyrovnává individuálně a podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, proto není na místě odsuzovat něčí reakci. I když může taková reakce občas vyvolávat hněv, pobouření nebo stud, každý má právo na to, aby se s těžkou situací vyrovnal po svém. Pokud se zaměříme na oblast holocaustu, tak návštěva míst spojená s těmito hrůznými skutky může na každého působit individuálně. Někoho přepadne deprese a úzkost, někoho strach. Někteří lidé zvolí útěk z daného místa a nikdy již nechtějí navštívit nic podobného. Dále jsou druhy návštěvníků, kteří se přenesly přes depresi a úzkost a soustředí se na historická fakta a informace, protože se o dané téma zajímají. Další reakcí je samozřejmě pláč, který se ve většině případů objevuje u osob, kterých se místo dotýká z osobních důvodů. Například je to místo skonu jejich příbuzných, známých, nebo slavných obdivovaných osobností. Někteří lidé nedokážou být ve stejné místnosti, kde byli popraveni a zavražděni lidé a odmítají vstup na daná místa. Jak už bylo zmíněno v rozhovoru s panem Pršalou, někteří lidé a hodně se to týká studentů, se s touto situací vyrovnávají bagatelizací, smíchem a posměšky. Tato reakce může vyvolat pobouření a vztek ostatních, ale pro tyto lidi je to forma úniku od děsivé pravdy a zlehčením a zesměšněním se brání úzkosti, strachu a depresi. Někteří lidé se v průběhu času adaptovali na dané pocity a navštěvují různé památky holocaustu po celé Evropě a berou tuto návštěvu jako možnost dalšího vzdělávání a osvěty. Tito lidé se většinou ve volném čase věnují četbě o daném tématu, sledování dokumentů a filmů týkajících se této problematiky, a proto jsou připraveni na drsná fakta, která je čekají při návštěvě těchto míst.

Úzkost a deprese

Tato reakce je nejčastější. Většina lidí se na podobných místech vcítí do lidí, kteří zde byli

Obrázek 14 Ilustrační obrázek, zdroj: www.ordinace.cz

věznění a představují si jejich osudy. Tyto myšlenky pak vyvolávají pocit úzkosti a deprese, která se projevuje mlčenlivostí a smutným výrazem v obličeji. Tyto pocity gradují při návštěvě míst s autentickými předměty obětí, konkrétními příběhy vězňů a zvláště velkou úzkost způsobují části muzea spojená s osudem dětí. Dalším místem, které působí nejvíce úzkostlivě je návštěva plynové komory a kremačních pecí. Protože právě tam si člověk uvědomí, že jeho problémy se mnohdy zdají velké, ale v porovnání s tím, co zažívali lidé v Osvětimi, mu následně připadají malicherné. Tento pocit po návštěvě muzea trvá zpravidla den, nebo dva a většina lidí se ho zbavuje následnou návštěvou nějaké jiné atraktivity, která jim poskytne zábavu a rozptýlení.

Pláč

Obrázek 15 Ilustrační obrázek, zdroj: www.zena.cz

Další z často se vyskytujících reakcí je pláč. Osoby citlivější na smutek a osoby velmi empatické se těžko brání pláči. Příběhy vězňů a popis životních podmínek v táboře je často dožene k slzám. Většinou nemůžou uvěřit tomu, co se na tomto místě dělo a že byl někdo schopný to dopustit. Tato reakce se ve většině případů také vyskytuje u osob, které mají s místem spojené nějaké příbuzné, předky nebo přátele. Pro tyto osoby má návštěva muzea úplně jiný rozměr a k pláči je dohání fakt, že vědí, že člověk, ke kterému mají osobní vztah, si musel projít těmito strašnými podmínkami.

Takováto reakce je také patrná u vojáků izraelské armády, kteří musí povinně toto místo navštívit a jelikož se jich to dotýká jak osobně, tak kulturně, většina z nich se pláči neubrání, zvláště když na seznamu obětí najdou jméno svého předka.

Pláč je přirozenou součástí vyjádření smutku nebo dojetí, a proto by se za něj neměl nikdo stydět. Na lidech, kteří reagují na návštěvu pláčem je totiž vidět jejich zájem. Vyjadřují lítost nad oběťmi masového vraždění nevinných lidí a často jim i vzdávají hold a mají je za hrdiny.

Bagatelizace, smích, zesměšnění

Nejvíce rozporuplná reakce. Okolí na tuto reakci pohlíží s odporem, opovržením a vztekem. Tato reakce je však pouze formou úniku před drsnou pravdou. Tato reakce se nejčastěji objevuje u mladších lidí a studentů. Dotazovaní se svěřili, že tímto chtěli jen odlehčit drsnou realitu a tím zmírnit pocit úzkosti, který je přepadával. Tato reakce se nesetkává

Obrázek 16 Ilustrační obrázek, zdroj: www.kafe.cz

s pochopením zejména u starší generace nebo dokonce generace, která danou dobu zažila. Smích a optimistické pohlížení na věc nám umožňuje zmírnit dopad negativních situací na naši náladu a osobnost. Většina lidí, kteří takto reagovali, uvedli, že si plně uvědomují hrůzy daného místa a samozřejmě odsoudili všechny, kteří se na tom podíleli. Ale formou bagatelizace chránili sami sebe před krutou realitou a zvolili tuto formu úniku. Černý humor je rozšířen po celém světě a samozřejmě jsou lidé, kteří tento humor používají velmi necitlivě, nicméně je třeba mít na paměti, že každý se se svou bolestí vyrovnává jinak a je třeba mít pochopení pro ostatní.

Častokrát se také stává, že někteří jedinci zesměšňují tuto problematiku před návštěvou daného místa, ale jakmile na daném místě jsou a navštívili ho, veškerý smích a zlehčování zmizí a nastoupí autentická reakce, deprese nebo pláč.

Únik, opuštění místa, odmítnutí vstupu

Obrázek 17 Ilustrační obrázek, zdroj: www.idnes.cz

Tyto reakce jsou časté u osob se zvýšenou citlivostí. Někteří lidé se rozhodnou tábor navštívit, ale po několika minutách nebo desítkách minut musejí prohlídku opustit, protože neunesou děsivou pravdu a nevydrží být na místě takové tragédie. Někteří dokonce přijedou až na místo, ale poté dostanou vnitřní „blok“, který jim neumožní vstup do tábora a proto zůstávají mnohdy jen venku před ním.

Tato reakce působí opravdu autentickým dojmem. Někteří tuto reakci odsuzují a tvrdí, že je to známka slabosti. Tyto názory jsou ale čistě individuální a nevěrohodné. Nikdo nemůže vědět, jak na něj návštěva zapůsobí, a proto by se nikdo neměl stydět za podobný únik, odchod či odmítnutí vstupu. Ne každý zvládne pohlížet na fotografie těch, kteří na daném místě zahynuli nebo navštívit místa, kde docházelo k hromadným vraždám. Další věc, která s tím souvisí, je momentální psychické rozpoložení, které může ovlivnit celou návštěvu. Pokud se člověk necítí zrovna psychicky nejlépe, může na něj návštěva dopadat intenzivněji než na člověka, který prožívá šťastné období a psychicky je na tom dobře.

Odmítnutí

Obrázek 18 Ilustrační obrázek, zdroj:
www.silasebevedomi.cz

Někteří lidé se s návštěvou podobného místa vyrovnávají tak, že nechtějí uvěřit, že se tyto události skutečně staly. Realita jim přijde tak krutá, že si vsugerují to, že celá myšlenka holocaustu je pouze mýtus a nevěří realnosti daných skutečností. I přes jasné důkazy, které na místě najdou, stále nevěří a nenechají se nikým a ničím přesvědčit. Někteří z nich se po nějakém čase s touto realitou smíří, ale dodnes můžeme potkat osoby, které nevěří holocaustu a také nikdy neuvěří.

Závěrečný komentář a doporučení

Tato práce byla napsána za účelem výzkumu informovanosti veřejnosti o problematice Darkturismu a jeho vazbě na holocaust. Výzkum prokázal, že pojem darkturismus ještě není mezi laickou veřejností tak známý. Na druhou stranu informovanost o holocaustu je na velmi vysoké úrovni, což prokázalo dotazníkové šetření. Z tohoto šetření také vyplývá zájem o tento druh cestovního ruchu, jelikož většina dotazovaných již atraktivitu darkturismu navštívila a ti, kteří je nenavštívili, projevíli zájem tato místa vidět. Z českých památek je nejvíce navštěvován bývalý koncentrační tábor Terezín, dále pak vypálené vesnice Lidice a Ležáky. Ze světových památek je to muzeum koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim, Madhausen a muzeum holocaustu Yad Vashem v Jeruzalémě. Co se týče propagace, většina dotazovaných si myslí, že by se měla propagace zlepšit, a že je nedostatečná. Toto tvrzení podporují i odpovědi na otázku možností této propagace, kde se

objevilo několik velmi zajímavých a kreativních možností. Dále je však potřeba zachovávat atmosféru a pietu daných míst a nevytvořit z nich komerční centra masového turismu. Tato místa si zaslouží speciální péči a přístup, který by měl omezit destrukci genia loci.

Z řízeného rozhovoru s panem Pršalou vyplynul zajímavý poznatek, který poukazyval na jinou motivaci tvorby produktů darkturismu než zisk, a to obohacení klientů o autentický zážitek. V dnešní době se tento pohled na věc hledá jen velmi těžko, protože většina cestovních kanceláří funguje na bázi maximalizace zisku. Z tohoto rozhovoru také vyplývá, že cestovní kanceláře často zařazují atraktivitu darkturismu do zájezdů s jiným cílem. Jako příklad je výše uvedena návštěva Verdunu a oblasti Omaha beach během poznávacího zájezdu do Francie. Zařazování těchto míst do jiných zájezdů se jeví jako výhodný tah, protože tvorba produktu složeného pouze z atraktivit darkturismu nemá na současném trhu takovou popularitu, aby mohla cestovním kancelářím přinést kýžený zisk. Darkturismu, a ne jen tomu spojenému s Holocaustem, prospívá i rozvoj individuálního cestovního ruchu. Místa spojená s temnou historií jsou často velmi lehce dostupná i pro individuální návštěvy, a proto se někteří odklání od organizovaných zájezdů cestovními kancelářemi a vydávají se na podobná místa „na vlastní pěst“.

Případová studie, která byla poslední částí výzkumu, měla za cíl objasnění typů reakcí na návštěvu koncentračního tábora v Osvětimi. Jsou v ní uvedeny nejčastější typy reakcí, se kterými se autor během zkoumání setkal a jsou popsány tak, jak uvedli samotní lidé, kteří se výzkumu účastnili. Tito lidé si přáli zůstat v anonymitě, ale jejich poznámky a postřehy jsou velmi zajímavé. Tato případová studie také měla ukázat individualitu každého člověka a různé typy vyrovnávání se se stresem. Žádná s těchto reakcí by se neměla odsuzovat, nebo být terčem posměchu, neboť se jedná o zcela přirozenou skutečnost.

Období druhé světové války a problematika holocaustu láká dodnes mnoho lidí po celém světě. Není tedy překvapením i zájem o atraktivitu darkturismu spojené s tímto obdobím. Tato práce byla zaměřena především na památky v Evropě, ale podobná místa můžeme najít po celém světě, ať už muzea, památníky nebo hřbitovy. Tento druh cestovního ruchu je v dnešní době velmi populární a snad se jeho popularita bude nadále zvyšovat.

Přílohy

Dotazník

Darkturismus/Temný turismus

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku. Dotazník slouží k vypracování bakalářské práce na téma Darkturismus se zaměřením na holocaust.

Děkuji předem za vyplnění.

Erik Šmol

1) Pohlaví

- Muž
- Žena

2) Věk

- do 15 let
- 15-18 let
- 18-26 let
- více než 26 let

3) Nejvyšší dosažené vzdělání

- základní
- střední bez maturity / vyučen
- střední s maturitou
- vysokoškolské

4) Setkal(a) jste se někdy s pojmem Darkturismus/Temný turismus

- Ano a vím, co to znamená
- Ano, ale nevím, co to znamená
- Ne

5) Pokud jste v předchozí otázce odpověděli Ano a vím, co to znamená, napište prosím co podle vás Darkturismus/Temný turismus znamená

6) Setkali jste se někdy s pojmem holocaust, nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky?

- Ano
- Ne

7) Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.)

- Ano, několikrát
- Ano, ale pouze jednou
- Ne, ale chtěl (a) bych
- Ne, nemám o to zájem

8) Pokud jste odpověděli Ano, napište prosím, která místa jste navštívili?

- Osvětim
- Madhausen
- Muzeum holocaustu v Jeruzalémě
- Terezín
- Jiná:

9) Případají vám místa spojená s holocaustem dostatečně propagována? (tisk, internet, turistické weby,...)

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

10) Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?

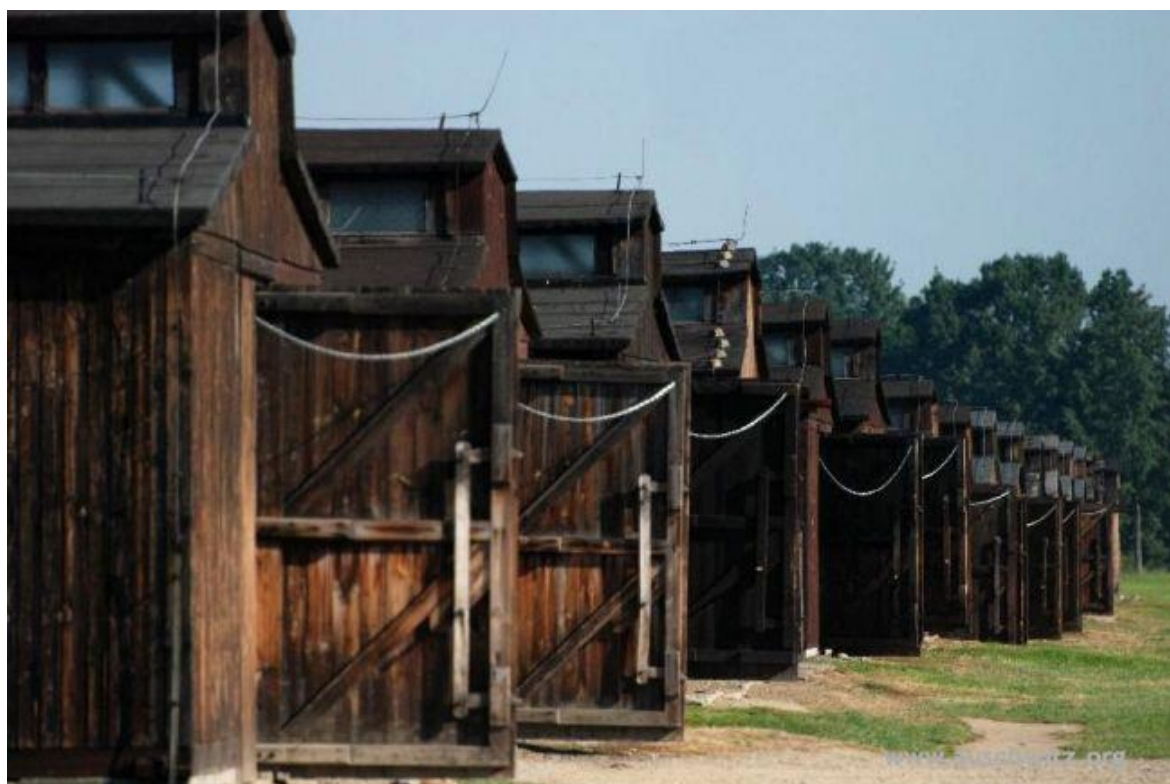
- Určitě ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Je mi to jedno

11) Jak byste propagovali taková místa s "temnou" historií?

Fotografie

Obrázek 19 Příjezdová cesta Auschwitz II Birkenau, zdroj: www.auschwitz.org

Obrázek 20 Dřevěné domy Auschwitz II Birkenau, zdroj: www.auschwitz.org

Obrázek 21 Plot s ostnatým drátem v Auschwitz, zdroj: www.auschwitz.org

Seznam obrázků

Obrázek 1 Klasifikace darkturismu, zdroj: Kotíková (2013)	11
Obrázek 2 Znak nacistického Německa, zdroj: www.gamepark.cz	13
Obrázek 3 Portrét Adolfa Hitlera, zdroj: www.crimemuseum.org.....	13
Obrázek 4 Vlajka nacistického Německa, zdroj: www.wikipedia.org.....	14
Obrázek 5 Protižidovská propagna, zdroj: www.holocaust.cz.....	15
Obrázek 6 Životní podmínky Židů, zdroj: www.holocaust.cz	16
Obrázek 7 Pochod smrti, zdroj: www.holocaust.cz.....	18
Obrázek 8 Příjezdová brána Auschwitz II – Birkenau, zdroj: www.generace21.cz	19
Obrázek 9 Příjezdová brána Auschwitz I, zdroj: www.svobodnenoviny.cz	20
Obrázek 10 Yad Vashem, zdroj: www.s-aronson.co. il	21
Obrázek 11 Hala se jmény obětí holocaustu, zdroj: www.yadvashem.org	21
Obrázek 12 Muzeum koncentračního tábora Lety u Písku, zdroj: www.wikimedia.org	22
Obrázek 22 Logo cestovní kanceláře Bus Tourist, s. r. o. www.bustourist.cz.....	32
Obrázek 23 Ilustrační obrázek, zdroj: www.ordinace.cz.....	34
Obrázek 24 Ilustrační obrázek, zdroj: www.zena.cz	35
Obrázek 25 Ilustrační obrázek, zdroj: www.kafe.cz	36
Obrázek 26 Ilustrační obrázek, zdroj: www.idnes.cz.....	37
Obrázek 27 Ilustrační obrázek, zdroj: www.silasebevedomi.cz.....	38
Obrázek 28 Příjezdová cesta Auschwitz II Birkenau, zdroj: www.auschwitz.org.....	42
Obrázek 29 Dřevěné domy Auschwitz II Birkenau, zdroj: www.auschwitz.org	42
Obrázek 30 Plot s ostnatým drátem v Auschwitz, zdroj: www.auschwitz.org	43

Seznam grafů

Graf 1 Věk, zdroj: vlastní zpracování.....	23
Graf 2 Pohlaví, zdroj: vlastní zpracování	23
Graf 3 Nejvyšší dosažené vzdělání, zdroj: vlastní zpracování	24
Graf 4 Setkal(a) jste se někdy s pojmem Darkturismus/Temný turismus?, zdroj: vlastní zpracování.....	25
Graf 5 Setkali jste se někdy s pojmem Holocaust, nebo s pojmem konečné řešení židovské otázky?, zdroj: vlastní zpracování	26
Graf 6 Navštívili jste někdy místo spojené s těmito pojmy (bývalý koncentrační tábor, památník obětí, atd.), zdroj: vlastní zpracování.....	27
Graf 7 Připadají vám místa spojená s holocaustem dostatečně propagována? (tisk, internet, turistické weby,...), zdroj: vlastní zpracování.....	28
Graf 8 Ocenili byste zvýšenou propagaci podobných míst?, zdroj: vlastní zpracování.....	29

Seznam zdrojů a použité literatury

- AnnaFrankguide.net. Anna Franková [online]. Praha: Institut Tereziánské iniciativy, 2003 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.annefrankguide.net/cs-CZ/>
- BARTÁKOVÁ, Anna. Koncept vůdcovství ve fašistické Itálii a nacistickém Německu. In: Válka.cz [online]. Nelahozeves: Radek Havelka, 2012 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.valka.cz/14575-Koncept-vudcovstvi-ve-fasisticke-Italii-a-nacistickem-Nemecku>
- Dark-tourism.com e. U. *Www.dark-tourism.com* [online]. Vídeň, 2010 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: www.dark-tourism.com
- Databáze knih: Váš knižní svět [online]. Praha: Daniel Fiala, 2008 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/autori/kazimierz-smolen-47413>
- GOMERSALL, Wendy. *Off the beaten track: A journey into Romania in search of the truth about devilish Dracula*. In: Mail online [online]. Daily Mail, 2011 [cit. 2016-04-12]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/travel/article-1348642/Draculas-Romania-A-fang-tastic-tour-Transylvania.html>
- Holocaust.cz. Holocaust [online]. Česká republika: Institut Tereziánské iniciativy, 2001 [cit. 2016-01-31]. Dostupné z: www.holocaust.cz
- JAŠÍKOVÁ, Veronika a Michal TROUSIL. *Úvod do tvorby empirických prací pro cestovní ruch*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7435-020-7.
- KOTÍKOVÁ, Halina. *Nové trendy v nabídce cestovního ruchu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4603-6.
- KUČERA, Tomáš. Judaismus. In: Světová-náboženství.cz [online]. Duchcov: Tomáš Kučera, 2010 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.svetova-nabozenstvi.cz/judaismus/>
- LEDVINA, František. *Základy marxistické filozofie* [online]. 1. Praha: Bez vydavatele, 2013 [cit. 2016-04-19]. ISBN 978-80-87848-01-2. Dostupné z: <http://www.bezvydavatele.cz/book.php?id=204>
- Rasové typy [online]. Praha: Wordpress.com, 2011 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <https://rasovetypy.wordpress.com/2011/09/01/zide/>
- SHIRER, William L. *Vznik a pád Třetí říše: historie hitlerovského Německa*. 1. české vyd. Praha: Naše vojsko, 2006, 251 s. Historie a vojenství. ISBN 80-206-0804-4.

- SMOLEŇ, Kazimierz. *Státní Muzeum v Osvětimi*. Čtvrté vydání. Osvětim: Státní Muzeum v Osvětimi, 1974. ISBN 83-88526-92-8.
- SMOLEŇ, Kazimierz. *Státní Muzeum v Osvětimi*. Osvětim: Státní Muzeum v Osvětimi, 2005. ISBN 83-88526-92-8.
- SVOBODA, Martin. Adolf Hitler citáty. In: Citáty slavných osobností [online]. Jablonec nad Nisou: Martin Svoboda, 2014 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://citaty.net/autori/adolf-hitler/>
- ŠINDELÁŘOVÁ, Lenka. Dark Tourism - Temné cestování na místa katastrof a neštěstí. In: Cestovatel.cz [online]. Kuřim: Občanské sdružení Pexea, 2008 [cit. 2016-04-25]. Dostupné z: <http://www.cestovatel.cz/clanky/dark-tourism-temne-cestovani-na-mista-katastrof-a-nestesti/>
- Školákem v protektorátu: Slovník pojmů a jmen [online]. Terezín: Památník Terezín, 2011 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz/index.php?option=com_glossary&Itemid=66
- Yad Vashem: The world Holocaust remembrance center. Yad Vashem [online]. Jeruzalém, Izrael: Yad Vashem The Holocaust Martyrs' and Heroes' Remembrance Authority, 2016 [cit. 2016-04-19]. Dostupné z: <http://www.yadvashem.org/>